

BORA ĆOSIĆ
**BERGOTOVA
UDOVICA**
ROMAN

L O M
BEOGRAD / MMXXII

© Bora Ćosić, 2022

pogovor
Alida Bremer

urednik izdanja
Flavio Rigonat

za Norberta Wehra

To je bilo onog dana kada je gospodin Tatalović vodio moju mamu da joj pokaže lift. Gledajte ovako, draga gospođo, to vam je isto što i tramvaj, samo ovaj ide uvis. Mama je bila očarana tim čovekom. Ujak se pitao šta je to tako važno u njemu, a još malo i vrska u govoru. A znate li vi, rekla je manikirka iz prizemlja, da on nastupa u živim slikama gospođe Mage Magazinović, gde igra sultana! Ujak je rekao da se jedan Čeh uopšte plasi da uđe u lift. Tata je pročitao da je u Americi Crncima zabranjeno da se njime voze, nego idu peške na sto dvadeset peti sprat. Pa morate, rekao je g. Tatalović mami, da se popnete jedanput i na našu skromnu planinu Avalu! Plašim se, rekla je ona, da je to za mene ipak previsoko. Manikirkina sestra tvrdila je da lift mora da su izmislili Jevreji. Manikirka se pitala zašto. Pa zato jer su Jevreji izmislili sve, i železničku prugu, i cepelin i mutilicu za šlag. Oni su sigurno pronašli i onu olovku vezanu kanapom, na pultu u pošti, da je niko ne zdipi, dodao je ujak. Onda je rekao da postoji čovek koji uopšte ne veruje

u gramofon, misleći da unutra čuči patuljak koji pevuši. Ja bih tako volela da upoznam ljude sa drugog kraja sveta, govorila je mama, na primer Kineze. Meni su draže Japanke, rekla je manikirkina sestra. Ovo je sve mirisalo na gungulu, samo se još nije otkrilo. Ali to je neizbežno, rekao je ujak, čovek je proklet. Tata se ipak pitao zašto taj g. Tatalović mora da se mota baš po našoj kući a ne po nekoj drugoj. A zašto ne, rekla je mama, zar i ti ne dovlačiš svog prijatelja koji radi u ludnici, taj još može da nas zarazi. Pa ludilo nije prelazno, rekao je tata. A što se ti družiš, rekao joj je ujak, sa onom sumnjivom Ruskinjom koja se uopšte ne kupa. Kad biste vi znali, rekla je manikirka, kakav je klozet imala ta nesrećnica u dalekoj Tuli, sa daskom od čistog zlata. Pa što nije ponela tu dasku, pitao je tata. A osim toga, ona jedina zna da izradi abažur, rekla je mama, otmenu svetiljku za intimni polumrak. To je glupo, rekao je ujak, šta ima da se zamračujemo kad već postoji struja iz električne centrale! A šta tek zna njen muž, opomenula je mama, slovoslagač kod Radenkovića, koji sastavi čitavu rečenicu iz onih malih kutijica. Iz svega je izlazilo da svaka porodica ima po jednog kućnog prijatelja koji navraća svako veče da ispriča šta je bilo na konjskim trkama i ko je ubio onu Ruskinju što prodaje čajeve, a kad bi vas neko pitao odakle poznajete toga s konjskim trkama i ubijenom Ruskinjom, niko ne bi imao pojma. Ujak je, međutim,

smatrao da gospodin Tatalović radi za policiju. Mama se sasvim zgranula. On? Koji poznaje glavnog predradnika Vajfertove pivare, kao i Ninoslava Lavrića, prodavca srećaka državne klasne lutrije! A zašto onda briše cipele novinama u dvorištu, pre nego što se popne kod nas, rekao je ujak. Izgleda da je u njemu ipak bilo nešto posebno, makar to sa brisanjem cipela običnim komadom „Politike“, a možda i ne. Ja uopšte ne znam po čemu se raspoznuju ljudi koji rade za policiju, pitala se mama. Po onoj neupadljivoj eleganciji, rekla je manikirka, pa ne znaš da li je agent Kominiterne ili Jevrejin. Jedino nisam sigurna da li su Jevreji sasvim normalni ljudi, ili su malo onako, pitala je manikirka svoju sestruru. Ja mislim, rekla je sestra, da su malo onako. Pa otkud onda da g. Tatalović, kao fin čovek, zastupa takve ljude. Zato što je on radoznao po prirodi, i jer ima široku dušu, tvrdila je mama. Onda je gospodin Tatalović pitao tatu kad će opet doći onaj njegov drugar što pere leđa ludacima. A ne, rekao je tata, on je sada premešten na sprat više, gde su jedino oni koji gledaju u zid i čute. Mama još uvek nije znala šta to postoji u ludakovoј duši, posebno kod tih koji neprestano čute. Sve je izlazilo na to da u ovom gradu postoji kuća gde su ludaci uredno smešteni, a ne da lutaju po ulicama bez ikakve kontrole. Onda je manikirka pitala kako je bilo u liftu. Bilo je kao na filmu, rekla je mama. Drugi put ču vas odvesti na dizalicu sa

savske obale, da vidite kako ta može da podigne pet tona kao da je perce, obećavao je g. Tatalović. Ma ne mojte, rekao je ujak. Samo treba da zamolim čoveka koji radi u tim visinama, Paju Marabundu, koga za sada znam jedino iz viđenja. U to vreme niko u mojoj porodici nije razumeo kako se iz malih gvozdenih delova sastavi ona grdosija za podizanje čitavih vagona. Pa to valjda znaju samo Nemci, rekao je tata. Meni se sve čini, rekao je ujak, da u našoj okolini postoji svašta o čemu mi nemamo pojma. Ja bih bila mnogo srećnija kada bi mi neko objasnio polarnu svetlost, rekla je mama. Znate šta, rekao je kasnije ujak, ja mislim da je i gospodin Tatalović Jevrejin sa prepravljenim imenom, nego neće da prizna. Manikirkina sestra je samo žalila što taj tako fini čovek nema uvek ružu u reveru, jer bi mu to po svemu pripadalo. To je čudno, rekao je ujak, jer njegova sestra od tetke drži cvećaru na pijaci Zeleni venac. Ujak ga je onda iznenada jedanput pitao ko je onaj sumnjivi tip s kojim ga je video ispod spomenika knezu Mihajlu. Pa to je, odgovorio je gospodin Tatalović, zamenik prokuriste iz firme Ševčik i komp. koji je upravo odseо u hotelu „Union“. Mami nije bilo jasno šta jedan normalan čovek radi u nekom hotelu i kako mu tamo prolazi vreme. Gospodin Tatalović je objasnio da svako onde ima svoju sobu, iz koje neki nikad i ne izlaze. Ja bih te hotele odmah zabranio, rekao je tata. A gde bi onda spavalji nesretni trgovački

putnici, pitala je manikirka. Pa šta ima da putuju, rekao je tata. Iz svega je izlazilo da je gospodin Tata-lović, vrag od čoveka, koji zna i to šta se dešava po hotelima, po kladionicama za konjske trke, kao i koju vrstu pomade koristi kneginja Olga. A umete li vi da vozite bicikl, pitao je ujak gospodina Tatalovića. Ovaj je sa žaljenjem priznao da ne ume. Ali zato mogu da vam pokažem kako se jedan časovnik rastavi na najmanje delove, a posle se sve to ponovo vrati na svoje mesto. Mama je onda pitala gospodina Tatalovića da li on ima nekakav poseban način kad jede ribu, da se ne zadavi od kostiju. Mama je inače smatrala da mi kao porodica treba da se organizujemo, ali tata je tvrdio da za to nema nikakve potrebe. Mi samo treba da živimo na jednom mestu, rekao je ujak, a ne da budemo raštrkani na sve strane. Stvarno, gde je sada ona vaša ujna koja je uvek ležala u devojačkoj sobici jer je govorila u snu, pitao je g. Tatalović. Bolje da ne znate, kazala mu je mama. Jer ta ujna jedanput je ceo jorgan isekla na najmanje komadiće jednim vrlo finim makazicama za nokte. Osim toga, tvrdila je da kroz svoje malo prozorče vidi Ajfelovu kulu, a to je u stvari bio toranj saborne crkve, koji je odnekud provirivao. Ujna je govorila da zna tačno kad će se gospođa Lepojević vraćati sa pijace, jer će je tamo na uglu sačekati onaj tišljerski pomoćnik koji je odmah uhvati za dupe. Pa kad jadnica ima pune ruke tih torbi, zbog čega ne

može da se brani, rekla je mama. Onda je jedna tetka iz Knjaževca pitala na otvorenoj dopisnici da li je taj gospodin Tatalović onaj isti gospodin Tatalović koji joj duguje pet banke. Mama je odgovorila da je to isključeno, jer je naš gospodin Tatalović svetski čovek. Ujak, koji je radio kao konduktor u tramvaju, pitao je po čemu se poznaje jedan svetski čovek, a mama mu je pomenula da svetski čovek na primer poznaje tog stranca, koji je prokurist iz firme Ševčik i komp. Kavak je to stranac, pitao je tata, kad je on Slovenac iz Vipave. Evo ko su stubovi društva, rekla je iznenada manikirkina sestra: Đorđe Vajfert, Moša Marjanović, Punčec i Palada, pas Rin Tin Tin, Ita Rina, Dragolljub Aleksić, Mika Alas, Olga Jančevecka, Julius Majnl, Avram Filipović i brat. Zar samo dvanaest, rekla je mama. Znači tu nema mesta za g. Tatalovića, veselio se ujak. Šta mari, rekla je mama, kad gospodin Tatalović uvek ima pri sebi makazice za nokte, kako one na rukama, tako i one na nogama. Meni se sve čini, rekla je manikirka, da se mi nalazimo na jednoj strani, a svi ostali, svet, na drugoj. Gospodin Tatalović je inače tvrdio da svet uopšte ne postoji, nego samo ljudi koji u njemu žive. Mama je i dalje imala veliko poverenje u njega, koji, bez obzira na sva ta znanja, uspeo je da zadrži vedar duh. To je tačno, rekao je ujak, on je uvek u stanju da poveže dve stvari koje jedna s drugom nemaju veze. Mama je inače bila vrlo ožalošćena što u ži-

votu ne nalazi ništa od lepih primera koji stoje u knjigama. Zašto ove svima mnogo toga obećavaju, pitala je g. Tatalovića, a kad se čovek u tom životu nađe, od svega ne ostane ništa. Tata ga je recimo sasvim prijateljski pitao da nije on od onih Tatalovića čiji je bratić nešto zabrljaо kod prodaje ricinusovog ulja kneginji Olgi. Jeste li vi od onih Tatalovića, ili od ovih? Od ovih, rekao je gospodin Tatalović. Mislite inače, odgovorio je, da sam ja zadovoljan svojim imenom? Moje je prezime bilo zapravo Pokrajac, a Pokrajci su poreklom od Svrzikapa, ovi opet od Vurdelja, ovi od Karamarka, ti od Višekrune, i tako redom unazad, sve do onog poslednjeg plemenitog divljaka iz Deliblatske peščare. I mi smo ranije bili primer poštenja, rekla je mama, samo smo se posle opametili. Onaj tatin prijatelj iz ludnice izjavio je da mu je najdraže kad naši ljudi počnu da govore o svojoj slavnoj rodbini, jer tu odmah izade svašta zanimljivo na videlo. A zašto vi, prijatelju, pitao ga je ujak, ne probate s tim vašim ludacima lepim, nego ih odmah polivate ladnom vodom i vežete u čvor? Pa kad se ovi ne daju, rekao je taj. A šta, pitala je mama gospodina Tatalovića, kad nam u kuću nahrupi potpuno nepoznati čovek, da li da odmah zovemo policiju, ili kako? Osim toga, šapnula je manikirka, rekla nam je gospođa Lepojević u poverenju da g. Tatalović prodaje sumnjive uljane slike na kojima se može doslovno videti, već znate šta! Ja će ga inače ot-

voreno pitati, rekao je ujak, da mi prizna šta on ima sa podzemnom centralom anarhista i zašto. Da li je istina, pitala je zbog toga mama gospodina Tatalovića, da vi skupljate vrtne patuljke? Da, jer u časovima do kolice pišem malenu knjižicu o tim jadnim stvorenjima. Samo kad bih ja imala te slobodne časove, žalila se mama. Sve je u čitanju, rekla je manikirka, samo meni slabo ide latinica. G. Tatalović je objasnio da to nije ništa, jedino kad „mi“ pišemo *v*, kod „njih“ je to *b*. Onda je onaj iz ludnice pitao gospodina Tatalovića, recite, da li su i u velikom svetu žene tako živčane, ili je to samo kod nas? Ja mislim da je samo kod nas, odgovorio je g. Tatalović. Sve je u proporcijama, nastavio je on, plus ili minus, jedan ili nula. Ja vam verujem, rekla je mama, evo gledajte, sva sam se naježila! Kako sve kod vas, u vašoj familiji funkcioniра, pitala je gospođa Lepojević, a kod mene ništa? Ma ne, kazala je mama. Kako ne? Vaš muž prodaje šarafe u najpoznatijoj gvožđarskoj radnji, imate pametnog sina, makar je trenutno u zauškama, vama nema para! Pa čak i vaš gospodin brat, govorila je gospođa Lepojević, vredno cepa karte u tramvaju dvojka. Jeste, a da znate kako je to voziti se niz onako strmu Hartvigovu! Ali šta bi tek bilo da nema tog skupocenog vozila, nego samo cipelčugom, uzbrdo! Još kad bih znala zašto postoje te visine, rekla je manikirka, umesto da je sve ravno! Ja međutim ne razumem, pitala je, kako tako različiti

ljudi odjednom postanu jedna porodica. To je od prirode, rekla je mama. Blago vama, kazala je gospođa Lepojević, vi makar imate g. Tatalovića, je li on mason? Ne, mislim da on više voli plavuše. Vidite kakvu sreću ima vaš sin uz tako pametnu majku. Mami u stvari nije bilo jasno kako od toliko nepoznatih ljudi odjednom neki od njih postaju poznati. U botanici to se zove kariokineza, rekao je g. Tatalović. Valjda je i u susedstvu bilo sličnih događaja, samo mi o njima za sada nismo ništa čuli. Jer događaji su nešto neuhvatljivo, nešto što se zbude između pojedinih ljudi, pa posle ništa, kao da nije bilo ničeg. To je tačno, rekla je mama, ja već danas ne mogu da se setim šta je bilo juče. Mislim da je to zato što vi mnogo čitate, rekla je manikirka, pa onda to što vam se dogodi pomešate sa tim iz knjiga. Samo ne znam, pitala se mama, zašto mi nikad ne idemo u veselo pozorište s onim glupim a poučnim skečevima. Nema potrebe, jer se to isto događa kod nas na verandi, rekao je ujak. Ja će vam nešto priznati, rekla je manikirka, da u podrumu postoji rupa koja nekuda vodi, ali bog te pita kuda. Pa i ja mislim šta ponekad rade vatrogasci na našem krovu, a da ništa ne gori.

Ljubavna veza između gospodina Tatalovića i manikirke počela je inače tako što je ova pokušala da mu iseče zanoktice. To će samo vama odati, rekao je mojoj mami. Njoj u prvi momenat nije bilo jasno da li da se tome raduje ili ne. Ona je priznala da zapravo ne razume kako dolazi do onog nečeg između čoveka i žene, s obzirom da su u početku to dve sasvim strane osobe. G. Tatalović joj je to objasnio na primeru drikera koji ulaze jedan u drugi. Bilo je zaista teško objasniti ovu pojavu između dva suprotna pola, osim ako bi se uzeo kao primer taj jednostavni slučaj između dva dela drikera. Pa čak i ja, koji sam u međuvremenu očevidno već bio rođen, nisam mogao da razumem vezu između drikera i onog što se događa među ljudima dva suprotna pola. Onda je g. Tatalović ispričao da ga muči to što mu je prvo rekla da hoće, pa onda da neće s njim u kuglanu. Mama je rekla da se možda plaši onih kugli. Gospođa Lepojević je međutim tačno znala s kim manikirka ide u kuglanu i zašto. Pa valjda samo zbog onog naziva, rekao je tata. Kasni-

je se ispostavilo da je manikirka predlagala gospodinu Tataloviću da se uvuku u stražarsku kućicu ispred Narodne Skupštine, pa onde šta bude da bude! Nažlost, naišao je stražar i dreknuo stoko, marš van! Manikirkina sestra se pitala da li je normalno celog života živeti sa istim čovekom. Kako to mislite, pitala je mama. Pa ja se samo pitam, rekla je, to nije ni za koga obavezno. Tako je mama primetila da mnogi ljudi oko nje misle o koječemu, a da to posle ne dovede ni do čega, nego ostane na pukom razbijanju glave, uzaman. Što se mene tiče, priznala je mama, ja najviše volim da gledam modnu reviju kroz izlog kod „Meteora“, gde čovek od parčeta štofa napravi suknu na živoj devojci, samo pomoću špenadli. A što je najvažnije, on je celo vreme u nekakvim papučama, da ne pravi đubre. Pojmite vi, rekao je gospodin Tatalović, šta znači jedno parče štofa, kad se zamisle sve one niti od kojih je to parče napravljen. Možda zato, pitala se mama, što te niti idu unakrst, pa se onda sve sastavi. Ja više volim mađioničarske stvari iz radnje gospodina Vučkovića, rekao je ujak, kao na primer veštački prdež, koji se nalazi u nekoj pumpici. A onda i nesnosno kmečanje novorođenog derišteta, isto tako proizvedeno u jednoj kutiji. Tako je to u životu, draga moja gospođo, poučio nas je gospodin Tatalović. A zašto vi mene ne zovete Desanka, što je mnogo intimnije. To nikako! Znate li vi inače, draga gospođo, da se vaš lik

nalazi na onoj divnoj reklami za pranje suđa pomoću praška VIM? Gde sam ja od toga, to je nažalost puka slučajnost, rekla je mama. Ali gledajte, rekao je g. Tatalović, kakvu vi sreću imate da kod vas ne postoji ni jedan neprijatni alkoholičar koji u svojoj rabijatnosti porazbija sve po kući! Jeste, priznala je mama, ali mi nažalost nismo iskusili ni mnogo toga dobrog, čega ima u životu, iako ne znam gde. Toga valjda ima samo u tim ludim knjigama koje čitaš, rekao je ujak, a ovo uopšte nije obavezno da postoji. G. Tatalović je posle pitao moju mamu kako da dođe do istine sa svojom manikirkom, jer nema ko da mu u tome pomogne. Pitao se da li čak i kći jedne oštaračke porodice može u mladosti da skrene s pravog puta, ili mu se to samo čini. On je pratilo sudbine mnogih familija, šnajdera, krovopokrivača i slovoslagača, ali to što se događa među ovima koji samo oštare svoje skupocene noževe ostala mu je večita tajna. Onda se mama pitala šta je to u savremenoj industriji, koja je u stanju da proizvede sve one silne stvari, a to posle još treba dopremiti do željnih kupaca. Zato postoji saobraćaj, odgovorio je g. Tatalović, saobraćaj je Moloh današnjeg sveta. A jeste li vi primetili, rekao je kasnije ujak, da taj g. Tatalović, kad nešto ne zna da objasni, ubaci neku stranu reč koja uopšte ne postoji. Mene u stvari interesuje, pitala je mama, kako otkriti kada se neko pravi važan. Pa tako, rekao je ujak, kada ti kaže da je ceo dan radio

„u kancelariji“, a šta je ta kancelarija nego obična soba, puna muva i pikavaca. Možda bismo bili mnogo sigurniji, rekla je mama, kad bi u kući bio jedan advokat. Nema potrebe, rekao je ujak, kad još niko od nas nije orobio banku u Sremskoj ulici. Jelte, pitao je tata g. Tatalovića, kako ide s onom iz prizemlja? Meni je najgore, odgovorio mu je, što sam posumnjao da se ona tajno sastaje sa vodoinstalaterom koji je došao da popravi slavinu, a ova uopšte ne curi. Mama se složila da vodoinstalateri imaju stvarno nekakav talenat za slične stvari. G. Tatalović je posle otvoreno pitao svoju manikirku da li je i ranije primala vodoinstalatera, čak i kada je slavina bila sasvim u redu, a ona je priznala da je to bilo samo jedanput, kada još uopšte nije znala ništa o instalacijama po kući. Mama ga je pitala da li bi mu mogao pomoći njen brat, tramvajski konduktor, koji se u to odlično razume. Pa u tome i jeste stvar, rekao je g. Tatalović, što sam primetio da onamo kod nje i ne ulazi samo vodoinstalater, nego i vaš gospodin brat. Posle je g. Tatalović ipak rešio da pristupi mom ujaku, pa ga je pitao imate li vi duše? Ujak je rekao da nema. Mama se takođe uverila u ljudsku bezdušnost kada je videla jedan surovi film u koloru, u bioskopu „Siti“, u kome jedna sasvim plavokosa devojka legne u krevet jednog milionara, iako to uopšte nije htela. A najviše bolela je g. Tatalovića fotografija na kojoj njegova devojka sedi sasvim gola u krilu jed-

ne starije gospođe. Nikako mu nije išlo u glavu šta je tamo tražila, to samo ona zna, rekla mu je mama. Mislim, rekao je g. Tatalović, da je ostavim dan-dva na miru, a posle videću. Mama je smatrala da možda pokuša nešto sa manikirkinom sestrom, jer ta ima sasvim drukčiji pogled na svet. A znate li vi, rekao je onaj iz ludnice, da ludaci takođe vode ljubav kao da uopšte nisu ludi. Zato što ljubav i ludilo to je isto, rekao je tata. Recite pošteno, gosin Tatalović, verujete li vi da postoji ono nešto između muških i muških? Pa šta, rekao je ujak, ja sam to video na svoje oči u klozetu kod Narodnog pozorišta. Samo da to ne čuje moje jadno dete. Draga gospođo, od toga se нико ne može odbraniti, toga su pune novine. Ja bih sve novine na hrpu, pa polio benzinom, rekao je tata. Ja mislim da je sve u ljudskoj prirodi, protiv prirode ne možeš ništa! Mislim da to rade i ženske sa ženskama, samo kako? Postoji valjda neka tehnika, sigurno da i za to imaju nekakav priručnik. Ja sam slučajno čula nešto tako kroz zid kod gospođe Rafajlović, ali to je bilo regularno, muško i žensko, samo ono škripanje i neko civiljenje. Recite vi meni, pitala je mama, kako to da g. Tatalović čas izgleda ovako, čas onako? Pa valjda zato što učestvuje u onim priredbama. A ne, rekao je priatelj koji radi u ludnici, nego je to u prirodi svakog čoveka, pitanje je kako ga ko vidi. Ja samo znam da čim on dodirne naše kućno zvonce, odmah pomislim